

УДК 347.921(436) (094.4) «1895»

СТОРОНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗА АВСТРІЙСЬКИМ ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ 1895 Р.: ОЗНАКИ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС СТОРІН

Думич Х.М., аспірант
кафедри історії держави, права та політико-правових учень
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розкрито поняття, процесуальні права та обов'язки сторін за Австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. Значну увагу зосереджено на характеристичні та процесуальному статусі представників третіх осіб у цивільному судочинстві. Охарактеризовано співвідношення сторін та інших осіб при розгляді цивільно-правового спору у Галичині за Австрійською цивільною процедурою 1895 р.

Ключові слова: цивільно-процесуальний кодекс, сторони в цивільному процесі, Галичина, Австрійська імперія.

В статье раскрыты понятие, процессуальные права и обязанности сторон согласно Австрийскому гражданскому процессуальному кодексу 1895 г. Значительное внимание уделяется характеристике и процессуальному статусу представителей третьих лиц в гражданском судопроизводстве. Охарактеризованы соотношения сторон и других лиц при рассмотрении гражданско-правового спора в Галичине согласно Австрийской гражданской процедуре 1895 г.

Ключевые слова: гражданско-процесуальний кодекс, сторони в гражданском процессе, Галичина, Австрийская империя.

Dumych K.M. THE PARTIES IN CIVIL PROCEEDINGS BY AUSTRIAN CIVIL PROCEDURE CODE OF 1895: FEATURES AND LEGAL STATUS OF PARTIES

In the article concept, procedural rights and obligations of parties under Austrian Civil Procedure Code 1895 Special attention is focused on characteristics and procedural status of representatives of third parties in civil proceedings. The characteristic ratio are others in civil legal dispute in Galicia by Austrian civil procedure in 1895.

Key words: Civil Procedure, parties in civil proceedings, Galicia, Austrian Empire.

Постановка проблеми. Розвиток цивільного процесуального законодавства повинен відповідати стандартам правової держави, закріпленим у Конституції України, основоположним принципам цивільного законодавства тощо. Удосконалення цивільно-процесуального законодавства України передбачає комплексне реформування відповідно до вимог міжнародних стандартів і має забезпечити ефективний, дієвий механізм захисту порушених, невизнаних або оскаржуваних цивільних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Крім цього необхідно забезпечити ефективний доступ громадян до суду, реальну незалежність суддів та гарантоване право людини на справедливий судовий захист.

Ступінь розробленості проблеми. Визначення поняття сторін, характеристика їх основних ознак, прав та обов'язків, а також визначення правового статусу інших учасників процесу за Австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. були предметом наукового інтересу деяких польських, українських та російських учених, зокрема, таких: І. Бойко, В. Годлевський, А. Дольницький, К. Левицький, Б. Тищик, Н. Тур, М. Штефан, А. Balasits, K. Guziak, D. Malec, J. Trutter та ін.

Мета статті – з'ясування основних ознак сторін, аналіз прав та обов'язків сторін, визначення правового статусу сторін та інших учасників процесу за Австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин – це учасники процесуальних відносин, які виникають у суді з приводу розгляду і вирішення цивільних справ. Усіх учасників цивільного процесу (Streitgenossen) прийнято класифікувати на певні групи залежно від їх відношення до справи, яка розглядається судом, та проце-

суальної ролі, котра визнається за ними у цій справі [1, с. 32]. Суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин можна поділити на три основні групи: 1) суд; 2) особи, які беруть участь у справі; 3) інші учасники цивільного процесу. Згідно з нормами австрійського Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. запроваджувався тристоронній процес – позивач, відповідач і суддя [2, с. 3].

Сторонами – суб'єктами цивільного процесу – називалися особи, які змагалися перед судом (Streittheile). З одного боку – позивач/позивачі (у кодексі 1895 р. вживався термін Kldger – з німецької буквально «скаржник»), з другого боку – відповідач/відповідачі (Beklagte) [3, с. 157–158]. Тобто, у процесі могли бути представлені дві сторони, які вважалися рівноправними. Важливим моментом австрійського Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. був принцип співпраці між учасниками процесу з метою забезпечення належного розгляду справи, на чому, зокрема, наголошував австрійський правник д-р Йозеф Труттер [4, с. 182].

Становище сторін в австрійському цивільному процесі характеризувалося такими ознаками: 1) сторони вели процес від свого власного імені; 2) на їхнє ім'я виносилося судове рішення; 3) на них повною мірою розповсюджувалося судове рішення; 4) на них покладалися витрати судового процесу; 5) у випадку смерті чи втрати правоздатності, їхнє місце у процесі могли зайняти спадкоємці [5, с. 129]. Ролі позивача і відповідача не могли суміщатися. Якщо таке траплялося – наприклад, коли позивач ставав спадкоємцем померлого під час процесу відповідача, то процес припинявся [6, с. 227].

Ведучи мову про суб'єктів цивільно-процесуального права, необхідно зупинитися на понятті процесуальна правоздатність (Gerichtsfähigkeit). Зважаючи на те, що предметом австрійського цивільного процесу вважалося приватне право,

поняття процесуальної правоздатності ототожнювалося з поняттям правоздатності до правових дій [7, с. 7]. За кожною особою в монархії Габсбургів визнавалися природні права, які однак могли обмежуватися судом. Якщо права людини порушувалися, вона володіла правом захищати їх перед судом [8, с. 11]. За загальним принципом австрійського матеріального права, стороною в процесі виступав суб'єкт цивільного права, тобто особа, яка володіла правоздатністю (*Parteifähigkeit*) з погляду цивільного права [1, с. 11]. Під процесуальною правоздатністю (*Prozessfähigkeit*) розумілася здатність володіти правами та обов'язками, пов'язаними зі становищем сторони у процесі, тобто бути позивачем або відповідачем [10, с. 329]. Процесуальною правоздатністю наділялися фізичні та юридичні особи (у тій мірі, в якій за ними була закріплена цивільна правоздатність, тому для визначення меж процесуальної правоздатності необхідно було звертатися до норм матеріального цивільного права) [11, с. 139].

Цивільна процесуальна правоздатність згідно з австрійським законодавством передбачала права: 1) внесення скарги до суду; 2) укладення мирової; 3) участь у судовому процесі; 4) прийняття від опонента коштів відшкодування; 5) перенесення правоздатності на іншу особу, яка володіла законними підставами для такої правоздатності. Характерно, що цивільна процесуальна правоздатність не зникала і після смерті конкретної особи, адже існувала можливість захисту майнових інтересів спадкоємців [11, с. 251].

Особи, не здатні до самостійних правових дій, не могли самостійно брати участь у цивільному процесі (мова, наприклад, про душевнохворих; § 21 Цивільного кодексу) [12, с. 8–9]. Однак вимога процесуальної правоздатності не позбавляла будь-яку людину правової допомоги, адже § 19 Цивільного кодексу передбачав, що кожна особа, чий права порушено, мала право у законний спосіб добиватися захисту своїх інтересів [12, с. 7]. Відмінність між дієздатними і недієздатними у цивільно-процесуальному праві полягала не лише в тому, що перші могли особисто здійснювати юридичні дії, а другі діяти лише через своїх представників. Дієздатні також могли мати своїх представників – повірених. Суть відмінності – дієздатні особи могли діяти як особисто, так й уповноважувати на це інших осіб, а недієздатним не надавалося такого права – їх замінювали законні представники, вибір яких не залежав від їхньої волі [12, с. 229].

Малолітні особи не потребували законного заступника у тих спірних справах, предметом спору якого вони могли вільно розпоряджатися. Не вважалися неважливими ті спори, в яких малолітня особа (до 20 років) позивалася або виступала відповідачем щодо предмета маєткового спору, маючи можливість покрити процесуальні видатки [9, с. 329]. З-поміж доходів малолітнього до уваги бралися гроші, отримані від родичів, предмети, що перебували у його вжитку, доходи, передані йому у розпорядження. Чинним вважався процес, у якому заслуховувалися покази малолітньої особи без огляду на предмет і вартість спору, бо тоді ця особа не розпоряджалася предметом спору (§ 377) [3, с. 729].

Згідно з нормами австрійського Цивільного кодексу 1811 р. цивільна процесуальна правоздатність, тобто здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої

обов'язки в суді, поширювалася лише на тих осіб, які могли самостійно розпоряджатися своїм майном (§ 865) [15, с. 218]. Вихідною умовою законного цивільного процесу була правоздатність сторін процесу, що обумовлювалася § § 1–10 Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. У кодексі йшлося, що здатною самостійно обстоювати свої права у суді виступала особа, котра володіла правом самостійно вступати в обов'язки (§ 1) [3, с. 114]. Малолітні громадяни країни володіли обмеженою процесуальною правоздатністю і могли виступати у процесі лише через своїх законних заступників – батьків, опікунів тощо (§ 2) [3, с. 118]. Такі заступники повинні були вже на початку процесу у письмовій формі подати інформацію про свій статус представника малолітньої особи (§ 4, 5 Цивільно-процесуального кодексу) [3, с. 123–128].

Порушення вимог до цивільної правоздатності виступало поміж причин неважності цивільного судового процесу (§ 477, пункт 5) [3, с. 900]. Процесуальна неправоздатність, принаймні однієї зі сторін (якщо така неправоздатність існувала з самого початку), автоматично робила цивільний процес нечинним. Спосіб ухилення неважності могла бути ситуація, коли неправоздатну особу репрезентував законний заступник (опікун, куратор) [7, с. 8].

Втім потрібно звернути увагу, що австрійське цивільне процесуальне право знало випадки, коли стороною в процесі виступала особа, яка не володіла правоздатністю з погляду матеріального права. Зазвичай такі винятки диктувалися мотивами забезпечення інтересів загального порядку або ж важливих господарських інтересів. Наприклад, позивачами у цивільних справах мали право бути не лише громадяни Австро-Угорщини, але за певних умов й іноземці. Цими умовами, зокрема, були відсутність відповідної заборони у міждержавних договорах, складення гарантії відшкодування коштів за судовий процес (§ 57) [3, с. 250]. Виявлення і вирішення зазначених моментів мало відбуватися обов'язково до початку слухань. Грошовою гарантією могла бути готівка, цінні папери, ощадні книжки австро-угорських банків, іпотека (§ 1374 Цивільного кодексу) [13, с. 11–12]. За обставин, якщо іноземець не міг забезпечити видаткової гарантії, допускалася можливість складення ним присяги. Коли ж жодна із наведених умов не була виконана, скаргу вважали такою, що не була внесена (§ 60) [3, с. 261]. Гарантія покриття видатків не вимагалася у трьох випадках: 1) коли іноземець володів у Австро-Угорщині достатнім нерухомим майном; 2) у подружніх і векселевих спорах, а також коли іноземець подавав скаргу спільно з громадянином (громадянами) Австро-Угорщини; 3) коли за іноземцем визнано право бідності й останнє прописане у міждержавному договорі (§ 33 Цивільного кодексу) [12, с. 13].

Дієздатність сторін у процесі розумілася у вужчому значенні, ніж у матеріальному праві. Дієздатність – це здатність сторони на персональне, самостійне виконання різних процесуальних дій, як сторони процесу. В принципі всі правоздатні особи володіли правом на виконання процесуальних дій перед судом, причому за осіб, недієздатних з погляду матеріального права або не цілком дієздатних [14, с. 13–14]. Звернемо увагу на те, що процесуальне право більшості європейських держав досліджуваного періоду містило у собі спеціальне обмежен-

ня загальної дієздатності, яке полягало у тому, що процесуальне право не дозволяє сторонам персонально виконувати процесуальні дії перед окремими судами під загрозою анулювання цих дій. Це обмеження дієздатності стосувалося лише виконання сторонами персонально процесуальних актів перед судом. У всіх інших випадках сторони могли діяти як персонально, так і через своїх повірених (представників, адвокатів) і захищати своє право на суді, виконуючи процесуальні акти перед судами, визначеними чинним законодавством [14, с. 14].

Сторони зверталися до суду, який також брав участь у процесі, але це не дає підстави трактувати його суб'єктом цивільно-процесуальних відносин. Конституція 1867 р. розмежувала судову та адміністративну владу, передбачивши створення трьохступеневої системи судів [15, с. 100]. Проте суд й надалі трактувався як орган державної влади, що було прописано у Законі про судочинство 1867 р. Суди були покликані допомагати сторонам у процесі, санкціонувати їхні дії, надаючи їм юридичного значення, виносити своє авторитетне рішення, розв'язуючи таким чином конфлікт між сторонами [3, с. 650].

Згідно з нормами австрійського Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. суддя перетворювався на ключову особу процесу (принцип судового керівництва). У Законі про судочинство і приналежність звичайних судів у цивільних справах 1895 р. передбачалося, що у повітових судах рішення видає один суддя, у крайових – три судді, у вищих крайових судах – п'ять, а в найвищому суді у Відні – сім і більше суддів (§ 5–8) [16, с. 1116–1122]. Суддя керував усіми дебатами, зокрема починав, скеровував і припиняв словесне змагання сторін. На відміну від попередньої цивільної процедури, яка застосовувалася у Галичині з 1784 р. суддя мав право допитувати учасників справи, збирати свідчення і оголошувати щодо них рішення. Головуючий здійснював нагляд за розглядом справи, аби вона була компетентно і вчасно розглянута (§ 180) [3, с. 462].

За умови, коли судові дебати перенеслися (відтерміновувалися) на інший день, суддя визначав їхню дату і час. Допускалося обговорення цих технічних моментів судовою колегією. Водночас згідно з положеннями Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. суддя володів правом зобов'язати сторони процесу подати у встановлений термін необхідні документи, на які вони посилалися, для ознайомлення з ними протилежній стороні (§ 181) [3, с. 464]. Обов'язково слід було вказати імена і місце проживання свідків, про яких йшлося під час дебатів. Якщо ж сторона свідомо намагалася затягнути розгляд, зводячи з поданням тих чи інших документів або усним поданням свідчень, суд міг не взяти до уваги подані матеріали [17, с. 725].

Згідно з положеннями Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. головуючому у судових засіданнях надавалися права вимагати: 1) особистої присутності обох сторін на слуханні; 2) надання у повному обсязі документів, які були в їхньому розпорядженні і слугували доказами (плани, креслення, родоводи, малюнки і т. д.); 3) доставки до суду нотаріальних актів й урядових документів, на які посилалися сторони; 4) призначення огляду на місці у присутності сторін або експертів, а також допит свідків, покази яких могли слугувати з'ясуванню суті справи. Вказані у цій статті заходи могли

бути реалізовані головуючим навіть до початку словесних дебатів, якщо існували побоювання, що існування для вирішення справи обставин у майбутньому не можна буде встановити, або ж їхнє встановлення буде утруднене. Однак, якщо обидві сторони не погоджувалися із проведенням вищезазначених заходів, суддя не мав права вимагати цього [18, с. 370].

Крім обов'язків і прав, до головуючого на судовому процесі законодавець висував і певні вимоги. Наприклад, суддя зобов'язувався ставити чіткі і зрозумілі питання задля виявлення суті справи, дбати, щоби подані докази були повними, а нові вимагати у тому випадку, коли існуючі не давали достатньої інформації. У ситуації, коли сторона в дебатах надавала пояснення, які не збігалися із змістом позовної заяви, головуючий зобов'язувався звернути на це увагу і врахувати цей факт (§ 182) [3, с. 465].

Аби бути певним у безсторонньому вирішенні справи судом, австрійські законодавці передбачили у певних ситуаціях можливість відкликання судді, переведення розгляду справи в інший суд, і навіть можливість суду самому клопотати про самоусунення від процесу з огляду на сумнів у безсторонності. Відкликання судді згідно з положеннями Закону про судочинство і приналежність звичайних судів у цивільних справах 1895 р. можна було домагатися у таких випадках, коли:

1) діяльність судді суперечила чинному законодавству;

2) існував сумнів у безсторонності судді до конкретної справи (§ 355 Цивільно-процесуального кодексу) [3, с. 711].

Сам закон забороняв судді братися за розгляд справи, коли:

1) він опосередковано виступав зацікавленою особою;

2) справа стосувалася його дружини, кровних родичів – до четвертого коліна (у справах шуринів (швагерів) – до другого коліна);

3) він брав участь в ухваленні рішення в суді нижчої інстанції, на яке подана апеляція (§ 586) тощо [3, с. 1044].

Аби відкликати суддю, необхідно було виконати норми § 274 Цивільно-процесуального кодексу – у письмовій або в усній формі вмотивовано зробити відповідну заяву до протоколу перед початком процесу. Відкликання судді, котрий уже розпочав розглядати справу, теж допускалося, але за умови, коли сторона, яка клопотала про відкликання, пізніше довідалася про причину, з якої даний суддя не може провадити процес [3, с. 624]. Питання відкликання судді вирішував апеляційний суд, а у випадках відкликання інших судових працівників вирішував безпосередньо керівник суду [11, с. 237].

Більшість європейських процесуальних кодексів XIX – початку XX ст. вимагали, аби сторони були репрезентовані в процесі своїми представниками. Тільки у справах, які належали до компетенції одноособових і мирових судів, сторони могли виступати персонально й особисто виконувати всі процесуальні акти [14, с. 11]. Представництво сторін у суді виявлялося у двох вимірах: офіційно-обов'язковому і добровільному. Обов'язкове представництво згідно з австрійським Цивільно-процесуальним кодексом 1895 р. здійснювалося всюди через повірених (адвокатів), а їхній статус визначався у § § 26–29 Цивільно-процесуального кодексу [3, с. 181–190].

Сторона процесу могла домагатися, аби до закритого розгляду суд допустив також не більше трьох її «осіб довіри» (§ 174) [23, с. 699]. У крайових судах, судових палатах і у Вищих крайових судах позивачі могли вести справу не інакше, як за допомогою адвоката [17, с. 721]. Проте за позивачем залишалося право перебувати на суд разом зі своїм адвокатом і давати додаткові словесні пояснення. Водночас послуги адвоката не були потрібні при судовому провадженні шлюбних справ у крайових судах (§ 27) [3, с. 181]. Так само позивачу не вимагалось наймати адвоката, якщо він сам був адвокатом або ж судовим службовцем (§ 28) [3, с. 181–182]. У повітових судах особи могли вести свої справи самостійно без допомоги адвоката, але якщо ціна позову не перевищувала 500 корон (золотих ринських), а на території юрисдикції повітового суду проживало більше, ніж два професійні адвокати, то позивач, який не бажав самостійно провадити справу, міг скористатися послугами адвоката [20, с. 89]. В усіх випадках, в яких не вимагалось посередництво адвоката, сторони процесу могли доручити ведення справи будь-якій правоздатній особі чоловічої статі (§ 29) [3, с. 187]. Водночас кодекс попереджував, що непрофесійні особи, котрі перетворюють ходіння по судах на промисел, могли бути відсторонені від процесу. Рішення суду у цьому питанні не підлягало оскарженню.

Адвокат (*Fürsprecher*) не виступав урядовою особою при суді, оскільки не призначався владою і не отримував від неї за це заробітну плату [1, с. 171]. Правові відносини між адвокатом і стороною, на думку Андрія Яковлева, були подібними до відносин між мандатором і паном за договором уповноваження, або ж до відносин за договором надання послуг. За свою працю адвокат мав право на грошову винагороду – гонорар, розмір якого встановлювався законом або договором [14, с. 12]. Хоча допомога адвокатів у цивільних процесах була важливою, проте законодавство, як ми уже наголошували, не могло нав'язувати сторонам таку допомогу, за яку до того ж доводилось платити [9, с. 331]. Водночас офіційний Відень був зацікавлений не тільки у створенні раціональної системи судочинства, але й у підготовці кваліфікованих адвокатів [20, с. 91].

Цивільно-процесуальний кодекс 1895 р. допускав право участі третіх осіб у спорі. Треті особи – це «суб'єкти цивільних процесуальних відносин, які вступили в цивільну справу після відкриття у ній провадження для захисту своїх суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів, відмінних від прав і охоронюваних законом інтересів позивача та відповідача» [21, с. 208]. Третя сторона (інтервент) згідно з Кодексом 1895 р. зобов'язувалася подати до суду відповідну письмову заяву про правову основу своєї участі у процесі (§ § 80–81) [3, с. 312]. Якщо в котроїсь зі сторін виникало заперечення участі третьої сторони, остаточну ухвалу приймав суд. У випадку відмови зацікавлена особа могла внести рекурс і домагатися перегляду своєї участі у судовому процесі. За згодою обох сторін інтервент мав право перейняти на себе роль сторони процесу [4, с. 146–147].

Роль третіх осіб могла бути пасивною або ж активною на боці позивача чи відповідача, а також самостійною – незалежно від сторін. Пасивна участь третіх осіб спостерігалася у тих випадках, коли позивач чи відповідач самі залу-

чали третью сторону до участі у процесі. Активна роль третьої особи передбачалася тоді, коли вона виступала як спільник котроїсь зі сторін. Коли третя особа мала інтерес, щоби суд вирішив справу на користь певної сторони, третя особа з власної ініціативи могла вступати в процес на боці позивача чи відповідача (залежно від інтересу) (§ 931) [12, с. 242]. Після вступу у процес така особа брала участь у всіх процесуальних діях тієї сторони, на чиєму боці вона виступала. Права третьої особи в процесі обмежувалися правами сторони-спільника, тому третя особа не могла вимагати більшого, ніж вимагав її спільник. Крім того, третя сторона повинна була діяти на користь, а не на шкоду свого спільника; дії на шкоду суд зазвичай відкидав. Аналогічно сторона-спільник не мала права шкодити третій стороні. Наприклад, вона могла відмовитися від позову, але це не впливало на права й інтереси третьої сторони, коли вона не погоджувалася на відкликання позову чи мирову [14, с. 23].

Самостійна участь третьої особи мала місце тоді, коли вона володіла правом самостійно долучатися до процесу, незалежно від позивача і відповідача. З аналізу архівних матеріалів випливає, що найчастіше такі випадки траплялися, коли мова заходила про успадкування якогось маєтку [21, арк. 2–5]. За таких обставин ця особа подавала окремі позови проти сторони, стосовно якої розпочато судове провадження, внаслідок чого вона сама ставала позивачем, а попередній позивач перетворювався на відповідача (таку роль зберігав і попередній відповідач) [14, с. 24]. Треті особи із самостійними вимогами могли і не вступати у цивільну справу, а покласти на її завершення і згодом самостійно звернутися до суду із позовом. За цих обставин потрібно враховувати, що розгляд цивільної справи за участю третіх осіб, котрі заявляли самостійні вимоги, давав можливість закономити час і зменшити судові витрати [22, с. 99].

Висновки. Як вбачається з вищенаведеного, сторонами в австрійському цивільно-процесуальному праві виступали особи, від імені яких вівся процес. Відносини між сторонами процесу визначалися принципом рівноправності, проте природна відмінність між «наступом» і «захистом» виражалася у їхньому процесуальному становищі. Беручи участь у процесі, позивач і відповідач використовували певний набір прав, що відповідали їхньому процесуальному становищу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Balasits A., Fierich F. X. Prawo procesowe cywilne. Część I. Rzecz o stronach i zastępcach / August Balasits, Franciszek Xawery Fierich. – Kraków: W Drukarni C.K. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905. – 199 s.
2. Менцинський О. Про заочність в австрійському процесі цивільному / О. Менцинський // Часопись правнича. Розвідки правничі секції історично-філософської Наукового товариства імені Шевченка. – Львів. – 1898. – Рочник VIII. – С. 1–97.
3. Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895 / Von G. Neumann. – Wien: Manzschel Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. – 1323 s.
4. Trutter J. Das österreichische Civilprocessrecht in systematischer Darstellung / Dr. Josef Trutter. – Wien: Verlag von Moritz Perles, 1897. – 680 s.
5. Projekt do cywilnej procedury sądowej (Ciąg dalszy) // Prawnik. – Lwów. – 1876. – Rok VII. – 26 kwietnia. – S. 129–130.
6. Васьковський Е. Курс гражданского процесса. Том I. Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения

и действия / Е. Васильковский. – Москва: Издание Бр. Башмаковых, 1913. – 572 с.

7. Левицький К. Про неважність у новім процесі цивільнім / д-р Кость Левицький. – Львів: Накладом Наукового Товариства імені Шевченка, 1900. – 46 с.

8. Дністрянський Ст. Цивільне право / д-р Станіслав Дністрянський. – Том I. – Відень: [Накладом автора], 1919. – 1063 с.

9. Madeyski S. Projekt do ustawy o postępowaniu sumarycznym / Stanisław Madeyski // Przegląd sądowy i administracyjny. – 1889. – S. 321–331.

10. Herold W. Prawa rzeczowe i ciężary realne / Władysław Herold // Prawnik. – Lwów. – 1876. – Rok VII. – 3 maja. – S. 139.

11. Евин Ф. Правотар. Збірник обов'язуючих цивільних і карних законів та приписів про права руської мови враз з взорами судових подань, скарг, внесень, жалоб, грамот, векселів і пр. і подань у справах адміністрації них з приписами про штемпелів, вписові і переносні належності / д-р Ф. Евин. – Жовква: Накладом автора, 1909. – 936 с.

12. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. – Teil 1–3. – Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. – 760 s.

13. Яковлів А. Цивільний процес: курс лекцій / А. Яковлів. – Регенсбург; Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1948. – 79 с.

14. Моряк-Протопопова Х. Про деякі особливості державного устрою Австро-Угорщини за Конституцією 1867 р. (до 140-річчя Конституції) / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2007. – Вип. 44. – С. 97–102.

15. Państwowa ustawa zasadnicza z d. 21 grudnia 1867, dz. u. p. № 144 (o władzy sędziowskiej) // Kodeks

prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawil przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. – Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. – S. 650–655.

16. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / І. Бойко. – Львів: Видавн. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

17. Тищик Б., Бойко І. Історія держави і права України: акад. курс: підручник / Б. Тищик, І. Бойко. – Київ: Ін Юре, 2015. – 808 с.

18. Balasits A. Obawy i nadzieje z powodu reformy procesu cywilnego / d-r August Balasits // Przegląd prawa i administracji. Rocznik dwudziesty. – Lwów, 1895. – S. 699–713.

19. Guziak K. Adwokat w postępowaniu cywilnym w sprawach objętych przymusem adwokackim na terenie b. zaboru austriackiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego: wybrane zagadnienia / Kinga Guziak // Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego. – 2010. – № 13. – S. 87–105.

20. Malec D. Szkic z dziejów adwokatury galicyjskiej na przełomie XIX i XX wieku / Dorota Malec // Studia z dziejów państwa i prawa polskiego. – Kraków–Lublin–Łódź, 2011. – № XIV. – S. 199–213.

21. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДА України у м. Львові), ф. 134. (Колекція документів про шляхетські мастки), оп. 2, спр. 711 (Акт розподілу мастків шляхтича Стшемінського Адальберта у с. Русин Белзького воеводства між спадкоємцями), 26 арк.

22. Штефан М. Цивільний процес: підручник (2-е вид.) / М. Штефан. – Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 694 с.

УДК 340.15

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ПОВИННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА (ТРАВЕНЬ 1918–1919 РР.)

Іващенко В.А., к. і. н.,

доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Тараненко О.М., к. і. н.,

доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У статті автор зупиняється на нормативному регулюванні податкових платежів в українському селі у період із травня 1918 по 1919 р. р. Розкривається два різних підходи до нарахування та стягнення податків в українському селі у вказаний період.

Ключові слова: Кабінет Міністрів, податкова політика, українське село.

В статье автор останавливается на нормативном регулировании налогообложения в украинском селе в период с мая 1918 по 1919 г. г. Раскрывается два различных подхода к начислению и взысканию налогов в украинском селе в указанный период.

Ключевые слова: Кабинет Министров, налоговая политика, украинское село.

Ivashchenko V.A., Tarasenko O.M. LEGAL REGULATION OF TAX POLICY IN UKRAINIAN VILLAGE (May 1918 – 1919)

The author dwells on normative regulation of tax policy in Ukrainian village from May 1918 to 1919. It reveals two different approaches to calculation and collection of taxes in Ukrainian village during this period.

Key words: Government, tax policy, Ukrainian village.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток держави не можливий без чітко налагодженої податкової політики, у тому числі стосовно селянства. Тому займемося вивченням досвіду у сфері формування нормативно-правової бази податкової політики в українському селі.

Окреслена нами тема привертала інтерес окремим науковцям [1; 16; 19; 20]. Однак спеціаль-

ної розвідки, присвяченої правовому регулюванню податкової політики в аграрному секторі національної економіки у травні 1918 – 1919 р. р., поки що немає, чим і зумовлена актуальність обраної для статті теми.

Автор статті ставить за мету розкрити нормативне забезпечення податкових платежів та повинностей в українському селі у травні 1918 – 1919 р. р. Об'єктом вивчення є суспільні від-